

TESTAMENTUL UNUI CTITOR IEȘEAN: PAHARNICUL IORDACHE LOZONSCHI (1827)*

Ştefan S. GOROVEI¹

Cuvinte-cheie: testament, genealogie, Lozonschi, Vârnav, Gorovei, boieri și răzeși

Mots-clefs: testament, généalogie, Lozonschi, Vârnav, Gorovei, boyards et răzeși

Acum câțiva ani, într-o comunicare prezentată în cadrul sesiunii *Monumentul*, am adus o sumă de informații documentare menite să plaseze pe terenul ferm al cunoștințelor istorice începuturile unui monument ieșean, biserică Sf. Gheorghe cunoscută și sub numele *Lozonschi*. Țelul principal al acelei comunicări, publicată ulterior², a fost eliminarea unei mari cantități de zgară așezată, de-a lungul timpului, pe adevărul istoric. Mărturisesc, însă, că, în subsidiar, ctitorul însuși a prezentat dintotdeauna pentru mine un interes aparte, datorită faptului că un grup de Gorovei – frați și surori – se identificau, la 1830, prin raportarea la el, arătând că ei sunt „nepoți de sor(ă) răp(o)s(a)t(u)lui pah(arnic) Iordachi Lozonschi”³. Prin coroborarea mai multor informații, culese în răstimpuri din acte și publicații, am ajuns la concluzia pe care – fără indicarea temeiurilor documentare – am și afirmat-o cu acel prilej⁴.

---

* Prima parte a acestui studiu a constituit comunicarea cu același titlu prezentată în ședința din 14 februarie 2017 a Filialei Iași a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române [= CNHGS-I]. La pregătirea pentru tipar a ilustrațiilor care însoțesc acest text am fost ajutat de d-na Maria Magdalena Székely și de d-l Alexandru Pînzar; îi rog să primească și aici mulțumirile mele călduroase.

¹ Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Academia Română – Filiala Iași.

² Ştefan S. Gorovei, *Un boier nemțean, ctitor la Iași, și neamul său*, în *Monumentul*, XV. *Lucrările Simpozionului Național Monumentul – Tradiție și viitor, Ediția a XV-a*, Iași, 2013, volum coordonat de Mircea Ciubotaru, Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter, Editura „Doxologia”, Iași, 2014, p. 155-166.

³ Document original, Arhiva Gorovei, Fălticeni.

⁴ Ştefan S. Gorovei, *Un boier nemțean, ctitor la Iași, și neamul său*, cit. (*supra*, nota 2), p. 163, nota 44: „O soră, Ilincă, a fost soția postelnicelului Vasile Gorovei de la Podoleni (1782, 1796), fratele credincierului Constantin de la Radomirești; urmășii lor s-au prezentat, în două generații succesive, drept

Mai ample precizări genealogice nu-şi aveau locul în acel studiu, al cărui scop fusese cu totul altul şi care trebuia circumscris temei reuniunii: monumentele istorice. Ca urmare, unii dintre cititorii şi utilizatorii lui mi-au reproşat amical „zgârcenia” atât a informaţiilor genealogice, cât şi a referinţelor (trimiterilor documentare/arhivistice) pentru unele afirmaţii.

O întâmplare fericită îmi îngăduie să revin⁵ asupra ctitorului ieşean şi a ruedelor sale: d-l Mihai Dim. Sturdza mi-a semnalat existenţa testamentului lui Iordache Lozonschi, în care figurează şi nepoţii Gorovei. Exprimând şi aici întreaga recunoştinţă d-lui Sturdza pentru semnalarea acestui document şi d-rei dr. Elena Bedreag pentru procurarea imaginii digitale (Fig. 1 şi 2), înfăţişez acum aceste precizări cu documentaţia necesară.

A părut, probabil, incredibilă afirmaţia că paharnicul-ctitor **nu** aparţinea unei familii care să fi purtat, din moşi-strămoşi, patronimul Lozonschi (de rezonanţă polonă) şi că acesta a fost, de fapt, numele (poate porecla) unui membru al familiei Vicol. Această realitate se desprinde din documentele pe care comuna Ghigoieşti le-a dăruit Academiei Române la începutul secolului al XX-lea şi ale căror rezumate au fost publicate încă din 1910⁶. Iată principalele documente care o atestă.

La 1753 (martie 12), Lozonschi Vicol cumpără de la medelnicerul Ion Lucaci „partea de moie din satul Ghigoieşti, ţinutul Neamţului, pe care o cumpărase tatăl său clucerul Lucaci”⁷. La 1791 (februarie 27), se dă o mărturie că „Lozonschi şi cu fiili săi au stăpânit partea de moie ce au cumpărat-o de la Lucaci în Ghigoieşti”⁸. Peste câteva zile, la 5 martie, Iordachi Lozonschi ot vistierie răspunde „în pricina ce au avut pentru partea de moie din Ghigoieşti, ţinutul Neamţului, ce au fost cumpărat-o tatăl său de la Lucaci medelnicerul”⁹. Aceste trei documente sunt suficiente pentru a demonstra că **Iordachi Lozonschi este fiul lui Lozonschi Vicol**.

S-ar putea replica, desigur, că personajul numit la 1753 *Lozonschi Vicol* a fost un Lozonschi al cărui prim nume (poreclă) era, de fapt, Vicol. Împotriva unei

«nepoţi de soră răposatului paharnic Iordachi Lozonschi». Despre această ramură – Ştefan S. Gorovei, *Mobilitatea populaţiei reflectată în istoria unei familiilor: purtătorii numelui Gorovei (sec. XVI-XXI)*, în *Carpica*, XLII, 2013, p. 382-383.

⁵ Reiau, parţial, şi unele informaţii din studiul publicat în 2014 (cit. *supra*, nota 2).

⁶ Biblioteca Academiei Române, *Creşterea Colecţiunilor*, XIV, 1910, ianuarie-martie, Librăria Socec & Comp., Bucureşti, 1910, p. 46-54.

⁷ *Ibidem*, p. 47 (Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXIV/16).

⁸ *Ibidem*, p. 49 (Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXIV/22).

⁹ *Ibidem*, p. 49 (Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXIV/24; v. şi CXXIV/23: „Scrisoarea lui Iordache Lozonschi ot vistierie în pricina părţii de moie ce a fost cumpărat-o tatăl său de la medelnicerul Lucaci”).

asemenea ipoteze aduc, însă, un martor a cărui credibilitate nu poate fi pusă de nimenii la îndoială: paharnicul Iordache Lozonschi însuși.

La 1802, pe când era doar „ot vistierie”, el a fost înșarcinat cu redactarea unei spite a urmașilor lui Toader Trudescu, în legătură cu stăpânirea pământului în satul Trudești¹⁰. Această spita¹¹ arată că Toader Trudescu – trăitor pe la sfârșitul veacului al XVI-lea – a avut patru copii, care au dat cei patru „bâtrâni” ai satului. Înșirarea generațiilor în cele patru ramuri arată foarte plastic și elovent efectul înrudirilor multiple, care ne încurcă de atâtea ori în aprecierea întinderilor pe care le stăpâneau unii și alții dintre urmașii unui descălecător de sat. Din *Drăguica ce au ținut-o Ștefan stolnicu* descinde, în a patra generație, o *Ioana*, căsătorită cu Toader Giuncu, părinți a trei copii: Ștefan Giuncu (din care coboară neamul Giuncu, încă prezent la Ghigoiești), Axenia, soția lui Manolache Tebeica și Maria, căsătorită cu vornicul Tiron. Aceștia din urmă au avut un fiu Ion, strămoșul Tironeștilor, și o fiică *Irina ce au ținut-o Lozonschi Vicol*. La rândul său, acest *Lozonschi Vicol* era și el descendente dintr-o fiică a lui Toader Trudescu, Ana, a cărei strănepoată a fost *Dochița ce au ținut-o Grigore Vicol*. Trei copii au rezultat din căsătoria acestora: Ursu Vicol, fără urmași, *Gafita ce au ținut-o Constantin Mareș* și Ion Vicol, tată a șase copii: **Lozonschi Vicol**, Neculai Vicol, Gheorghe Vicol, Grigoraș Vicol, Catrina și Maria.

În termenii genealogiei științifice, neamul Vicol – al cărui prim reprezentant aici este un *Grigore Vicol*, trăitor pe la 1680-1690 – s-a despărțit, la un moment dat, în două mari ramuri: una a purtat în continuare patronimul cel vechi, Vicol, iar cealaltă a preluat și a transformat în patronim porecla *Lozonschi*. Fenomenul nu este necunoscut în istoria familiilor românești, atât în Moldova¹², cât și în Țara Românească¹³. Îl avem chiar și într-o familie munteană (Buzescu) din care o ramură

¹⁰ Sat din vecinătatea Ghigoieștilor, azi dispărut (ca și Ungurașii și Bungeștii); cf. Prof. Cezar Viorel Ventaniuc, *Comuna Ștefan cel Mare – locul în care istoria neamului nostru este prezentă la tot pasul*, în *Identitate nemțeană*, volum colectiv al profesorilor de istorie din județul Neamț, coordonatori: prof. Elena Preda, prof. dr. Daniel Diaconu, Editura „Cetatea Doamnei”, Piatra-Neamț & Editura Universitară București, 2012, p. 123 (în ciuda titlului aşa de pompos, textul nu are **nici o valoare științifică**).

¹¹ Remarcată și de G. Bezviconi, *Cercetări genealogice românești (I)*, în *AIIX*, XXIX, 1992 [= *ArhGenAIIX*, IV, 1992, 1-2], p. 518; în ediția anastatică: *ArhGen*, I-V, 1989-1993, 1-2, p. 518.

¹² V., de pildă, cazul Albota-Flondor-Ciudin – Sever Zotta, *Obârșia familiei Flondor* (1933), în *ArhGen*, VI (XI), 1999, 1-4, p. 1-9 (alte cazuri de ramuri cu nume schimbate la p. 1).

¹³ Cf. Alexandru A. Vasilescu, *Cronologia tabelară. Data alcătuirii și autorul ei*, în *RIR*, III, 1933, 1, planșa genealogică dintre paginile 72 și 73 cu familiile desprinse din vechiul trunchi Grădișteanu: Mogoșescu, Bărcănescu, Filișanu, Albescu și, firește, Grădișteanu, pentru care v. Neagu Djuvara, *Ce au fost boierii mari în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (secolele XVI-XX)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura „Humanitas”, București, 2011 (pentru schimbările de patronime, v. p. 37-38 și marea tabel genealogic anexat).

a ajuns în Moldova și este cunoscută sub numele Balica, preluat de la prenumele al unuia dintre ei¹⁴.

Familia Vicol și-a continuat viața la Ghigoești, ca și familia Lozonschi. Istoria lor așteaptă să fie scrisă. Despre cea din urmă știu că există încă și azi în Ghigoești și în județul Neamț, Profesorul ieșean **Gheorghe Zaharia Lozonschi** (de la Facultatea de Mecanică a Universității Tehnice „Gh. Asachi”), este chiar născut (1930) la Ghigoești și desigur tot de acolo provin d-l **Daniel Lozonschi**, primarul comunei Brusturi, d-l **Ovidiu Lozonschi**, consilier județean la Piatra-Neamț și d-na **Diana Lozonschi**, expert contabil din Tg. Neamț.

Din arborele genealogic al urmașilor lui Toader Trudescu, incluzând ramura Lozonschi a neamului Vicol, se vede că Iordache Lozonschi avea în viață, la 1802, trei frați – *Ştefan, Ioniță și Grigore* – și două surori, *Ilinca și Ana*, despre ai căror soți nu spune nimic. Aceste amănunte se regăsesc în testamentul din 1827, un document demn să figureze în orice culegere de acte exprimând ultima voință a autorilor lor. El poartă pecetea unei personalități de un tip care merită o cercetare aparte. Deși Iordache Lozonschi venea din lumea stăpânilor de pământ, avea asupra căreia el dispunea nu era constituită în primul rând din părți de sate. Cu o mândrie nedisimulată el hotărăște distribuirea unor sume de bani al căror quantum reflectă, probabil, atașamentul lui pentru beneficiarii acestor legate testamentare, care totalizează peste 17.000 de lei.

El stabilește, mai întâi, cele de cuviință pentru ceasul morții:

Trupul meu, întâmplându-să a mă săvârși aice, în orașul Eșii, să s(ă) îngroape la biserică cu hramul Sfântului Marile Mucenic Gheorghie, unde sănt și ctitor, cu arhierei și adunare de preoți, făcându-mi-să și toate legiuinile griji pănă la trii ani tot cu arhierei și sobor de peoți, aşijdere și la dizgroparea oaselor păcătosului meu trup iarăși să fie arhierei și sobor de preoți. Iar întâmplându-mi-să sfârșitul aiure, pomenirile toate să mi să facă tot cu arhierei și bisericii acie i să va da una mie lei pentru a me vecinică pomenire.

Apoi, gândul lui se îndreaptă spre soția Catrina – care, știm deja, era fiica unui ieșean mai vechi, armașul Ioniță Gândul¹⁵. Ei îi sunt destinate

¹⁴ Cf. Alexandru I. Gonța, *Mănăstirea Balica din Iași – o ctitorie din veacul al XVI-lea a boierilor Buzău din Țara Românească* (1964), în idem, *Studii de istorie medievală*, studii selectate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei, cu un cuvânt introductiv de Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 1998, p. 241-248 (dar ipoteza căsătoriei lui Gherghina pităr cu Maria, fiica lui Petru Rareș, recăsătorită cu Ion Movilă, nu se poate susține, întrucât fiul lui Gherghina, hatmanul Melentie Balica, a fost soțul Anei-Şcheaua Movilă, fiica Mariei).

¹⁵ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, IX. Acte interne (1791-1795), editate de ~, Editura „Dosoftei”, Iași, 2007, p. 149, nr. 160 (1793 mai 1).

locurile mele ce le am în Eş supt feredeul despre Bahluiu după cuprindere scrisorilor și 5000, adică cinci mii lei bani i toate straile ce le am făcute de mine și așternutul casăi și o fată din drepti robii miei țăgani.

Imediat după soție urmează familia lui, dar și rul beneficiarilor din această categorie nu începe cu propriii săi copii, ci cu fratele Grigore – singurul rămas în viață – căruia îi lasă 1500 de lei, iar fiicei acestuia, Smaranda, 500 lei. Cei trei copii – fără nume de familie – ai surorii sale Anița vor primi câte 500 de lei. și urmează nepoții Gorovei, în frunte cu unul la care se pare că a ținut în chip deosebit, în ciuda supărărilor pe care i le-a pricinuit. Voi stărui mai mult asupra acestui paragraf, aşa încât îl las la urmă.

Manolachi Lozonschi, fiul fratelui Ioniță, va primi 600 de lei, iar Sandulachi, fiul celuilalt frate, Ștefan, 1.000 de lei. Si apoi:

Trii mii lei să vor da **băetului Ștefan** ce să află dat de mine spre învățătura cărții la școala de la Suceava după osăbit răvaș ce-l are de la mine, care bani vor sta supt bună păstrare până va veni în legiuita vîrstă, iar dobândă îi va fi și lui pentru hrana și îmbrăcăminte trebuincioasă.

„Băetul Ștefan”, căruia se vede că îi poartă o deosebită grijă, este copilul său din flori: „cu o țigancă roabă a sa – *ne spune paharnicul Costandin Sion, bine informat cu privire la acest prieten al tatălui său* – au făcut doi copii, din care unul s-au poreclit Codreanu și deși le-au lăsat ceva stare, dar fiind niște răi, s-au pierdut”¹⁶. Așa cum am arătat deja, este cunoscut un **Ștefan Codreanu-Lozonschi**, medelnicer în 1835, ajuns până la rangul de spătar în 1847¹⁷: neîndoienic, una și aceeași persoană cu „băetul Ștefan” din testamentul de la 1827. Cercetări viitoare sau descoperiri întâmplatătoare ne vor aduce, sper, mai multe informații cu privire atât la vremea școlirii sale la Suceava, cât și la evoluția sa ulterioară.

Abia după fiul din flori urmează „moștenitorii clironomii drepti, fiii miei Gheorghe și Marie”, care urmează a-și împărti pe din două avereia sa de la Iași, țiganii și banii aflători în casă și cei care s-ar mai putea încasa din dobânzile la sumele împrumutate („din datorii ce le am la unii și alții după răspundire zapisălor”).

Punerea în aplicare a prevederilor testamentare a fost lăsată în seama marelui logofăt Teodor Balș, boier în care Lozonschi avea toată increderea și pe care îl împuternicește chiar să adauge orice alte prevederi care ar fi de folos pentru iertarea sa, „ca pentru unul se sănt cel mai păcătos om în lume”; executorul testamentar putea, de pildă, să dispună

¹⁶ Paharnicul Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane. Boierii moldoveni*, text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, prefată de Mircea Anghelescu, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei, Editura „Minerva”, București, 1973, p. 157.

¹⁷ Mihai-Răzvan Ungureanu, *Marea arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, editor ~, ediția a II-a, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, p. 59.

a să face încă vre un agiutor pentru pomenire sufletului meu și ceia ce va găsă cu cale și de cuviinți, atât întru ertare de niscai alți bani din dobânzile capetilor ce am să eu, sau și vre un agiutor la vre un sfânt locaș dumnezăesc.

Din aceste prevederi, referitoare fie la creșterea lichidităților din casă prin încasarea datoriilor „după răspundire zapisălor”, fie la „ertarea de niscai alți bani din dobânzile capetilor”, înțelegem că Iordache Lozonschi dădea bani cu împrumut și, firește, încasa și dobânzi. Nu știu dacă s-a păstrat vreunul dintre „zapisăle” care au trebuit să consemneze astfel de afaceri, dar nu cred că avem vreun motiv să nu-i credem mărturia. Omul lucrase la vistierie, era deci priceput în gestionarea banilor și a știut cum să înmulțească ceea ce a primit.

Ajung, acum, la paragraful care justifică interesul meu special pentru acest personaj. Iată-l în întregime:

Nepotului meu **Matei Goroveiu**, pe lângă toate cheltuelile, supărare și buna priință ce am avut pentru dânsul cu învățătura meșteșugului condeului moldovinesc și grecesc și pe lângă banii ce i-am dat, după izvodul ce am de la dânsul, să i să mai dei încă una mie lei, care bani, de vreme ce el să află cu patima beții, deodată nu i să vor încredința în măna lui, ce din dobândă lor i să va face haine până să va părăsi de ace urâtă patimă și atunce i să vor pute slobozi și capitile. Fratelui său, lui **Ilie Goroveiu**, pe lângă banii ce i-am dat, i să vor mai da încă cinci sute lei și tot căte cinci sute lei să vor da fratrei lor **Sandu** și celor alalte surori a lor, căte sănăt în viață.

Observ, mai întâi, că acest grup de nepoți și nepoate au un nume de familie, în timp ce copiii surorii Anița nu au; aici, însă, lipsește explicarea chipului în care Lozonschi era unchiul lor. Nu e greu de deslușit acest chip, întrucât în spîta de la 1802 Iordache Lozonschi arată că avea două surori, Anița și Ilinca. Prin urmare, frații Gorovei nu pot fi decât copiii Ilincăi. Această deducție este confirmată de informații documentare ceva mai târzii, din care rezultă că Sandu (Săndulache) Gorovei era fiul postelnicelului Vasile Gorovei, a cărui soție se numea Ilinca¹⁸.

Matei Gorovei îmi era cunoscut ca unul dintre copiștii de manuscrise de la începutul secolului al XIX-lea: Biblioteca Academiei Române păstrează un manuscris provenit din biblioteca lui Ștefan D. Grecianu, conținând *Cartea românească de învățătură* copiată de Matei Gorovei la 1817 după tipăritura din 1646¹⁹. Cu un nume care nu se regăsește în nici una dintre ramurile cunoscute ale

¹⁸ Despre toate acestea, cu documentația aferentă: Ștefan S. Gorovei, *Mobilitatea populației reflectată în istoria unei familii. III. Răzeșii Gorovei de la Ghigoști* (ms.)

¹⁹ Gabriel Strempel, *Catalogul manuscriselor românești*, I, B.A.R., 1–1600, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 274 (ms. rom. 1275). Însemnarea este reproducă și de I. Caproșu și E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un Corpus editat de ~*, III, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2009, p. 401.

neamului și în absența oricărei informații de natură genealogică, l-am ținut pe acest Matei în sectorul *răzleților*, cu speranța că, poate, într-o zi, voi afla despre el lucruri mai precise. Speranța s-a împlinit și acum cunoștințele disparate s-au încheiat într-un tablou mai coerent.

Imaginile înfățișate aici²⁰ (Fig. 3 și 4) dovedesc că Matei avea, în adevăr, deprinderea scrisului și înțelegem că aceasta se datora unchiului Lozonschi, care se îngrijise să-i dea „învățatura meșteșugului condeiului moldovinesc și grecesc”. Înțelegem, de asemenea, că el era nepotul favorit al testatorului și că nici măcar patima beției nu-l îndepărtașe de sufletul acestuia. Nu am informații suplimentare despre Matei Gorovei, a cărui moarte o pot aproxima între martie 1827 (data testamentului) și iunie 1830, când nu mai figurează între „nepoții de soră ai răposatului paharnic Iordachi Lozonschi”. Însă este posibil ca el să fi fost căsătorit și să fi avut urmași: nașterea lui poate fi plasată spre 1780²¹, ceea ce înseamnă că a murit pe la 45 de ani. Oricum, la 1827 nu era un copil: tatăl său era deja răposat la 1804, când apare văduva sa Ilinca.

Mai pot adăuga că grija lui Lozonschi de a înclesni nepoților săi o viață mai comodă se verifică și în cazul unuia dintre frații lui Matei, anume **Ilie Gorovei** (beneficiar și el al prevederilor testamentare): o hotarnică a unui loc din Iași, făcută la 1809 de Iordachi Lozonschi biv vel sulger, poartă mențiunea „trecută în condică Ilie Goroveiu”²². Deci și acest nepot a deprins meșteșugul scrisului. Chiar și un alt frate, **Iordache Gorovei**, care nu figurează în testamentul lui Iordache Lozonschi – deși probabil i-a fost fin de botez – citea și scria: pe un manuscris cu *Zăbava fandaciei*, cunoscută traducere a lui Constantin Vârnava, el a lăsat o însemnare despre urcarea lui Veniamin Costachi în scaunul mitropolitan la 1803²³.

Decăderea acestor băieți și a urmașilor lor face parte din acel proces de declasare, a cărui cercetare n-ar trebui să se împiedice în considerente pudibonde.

²⁰ Sunt recunosător Prea Cuviosului Protosinghel Marcu Petcu pentru obținerea acestor imagini.

²¹ Fratele său Sandu a murit la 1848 în vîrstă de 80 de ani, iar alt frate, Iordache, a murit la 1850 în vîrstă de 70 de ani. Înținând seama de relativitatea consemnării vîrstelor în actele mitricale (dar și a celor de Stare Civilă!), ca și de faptul că Matei pare să fi fost fratele cel mai mare, a aproxima nașterea celui din urmă pe la 1780 mi se pare rezonabil.

²² T. Codrescu, *Revistă istorică*, I, 1916, 9, p. 137.

²³ Ilie Corfus, *Câteva însemnări privind Biserică Moldovei*, în MMS, L, 1974, 1-2, p. 119 (ms. rom. 2798 de la Biblioteca Academiei Române); nu a fost reluată în volumul același autor, *Însemnări de demult*, Editura „Junimea”, Iași, 1975. Gabriel Ștrempe, *Catalogul manuscriselor românești*, II, B.A.R., 1601-3100, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 380, transcrie însemnarea, dar nu dă numele autorului ei. Este reproducă complet (după Corfus) de I. Caproșu și E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un Corpus editat de ~*, III, cit. (*supra*, nota 19), p. 158 (dar indicii nu menționează nici pe semnatar, nici manuscrisul pe care se află însemnarea).

Un cuvânt se cuvine spus și despre unele aspecte cronologice. În ceea ce privește vîrstele și datele de naștere, aproximările sunt, în general, periculoase din cauza impreciziei consemnărilor, dar și a neregularităților în privința contractării căsătoriilor. Iordache Lozonschi, de pildă, este atestat documentar la 1772²⁴ (nu cunosc, încă, o mențiune mai veche) și își face diata după 55 de ani, în 1827, când se putea socoti ajuns „în vîrstă aciasta a bătrânețelor în care mă aflu”; judecând după reperele cunoscute, se poate aprecia că era născut pe la 1750-1755 și că, deci, a murit când avea vreo 70-75 de ani. Are, însă, la acea vreme, copii care încă nu ajunseseră la vîrsta legiuitoră a maturității, erau în jur de 20 de ani sau mai puțin, deci îi procrease pe când se afla la vîrsta de 50-55 de ani. Nu putem ști, însă, dacă la fel se întâmplase în familia cunnatului său Gorovei. Înțelegem, din aceste întâmplări, cât de șubrede pot fi reconstituirile cronologice în materie de istorie familială și cu câtă prudență trebuie să le abordăm.

Tot de cronologie ține și data însăși a diatei lui Iordache Lozonschi: 17 martie 1827. În cercetarea precedentă, am afirmat că paharnicul-ctitor a murit în ultimele luni (septembrie-decembrie) ale lui 1818 (7327), acceptând informația că anul înscris pe piatra sa funerară îi indică trecerea la cele veșnice²⁵.

Autorul cercetării arheologice de la biserică Sf. Gheorghe-Lozonschi a putut vedea acea piatră și a descris-o astfel:

„În centrul naosului, dispusă pe axul longitudinal, se află încastrată în actuala dușumea piatra de mormânt a ctitorului Iordachi Lozonschi, cioplită dintr-un bloc de marmură de formă paralelipipedică, cu dimensiunile feței de 111 x 51 cm, având un chenar în relief, sub formă de mulură, cu lățimea de 2,3 cm, paralel cu care se desfășoară inscripția, mai puțin pe latura de V: «Iordachi Lozănschi vel pah(arnic) ctitorul bisăricii (cu) hramu(l) Svântului Gheorghi 7327:1818». Slovele au dimensiunile de circa 2 x 3 cm. Câmpul este lipsit de decor”²⁶.

Nu am motive să mă îndoiesc de corectitudinea descifrării și transcrierii inscripției, dar acum trebuie să constat că data ei este în contradicție cu aceea a testamentului ctitorului. Cum, pe de o parte, până la această oră nu am putut vedea eu însuși această piatră funerară, iar, pe de altă parte, testamentul nu-mi este cunoscut decât în copie, nu pot formula nici o judecată: pe piatră s-a putut înscrie nu anul când a murit ctitorul, ci anul când s-a pus piatra, tot aşa cum în diată am putea avea data copiei și nu a originalului. Din documentele satului Ghigoești, aşa

²⁴ Recensăminte populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774 (= Moldova în epoca feudalismului, VII), alcătuirea, cuvântul introductiv și comentariile de P. G. Dmitriev, sub redacția lui P. V. Sovetov, I, Editura „Știință”, Chișinău, 1975, p. 33.

²⁵ Costică Asăvoaei, Biserică Sf. Gheorghe Lozonschi din Iași. Preliminarii pentru o restaurare, în vol. Studia in honorem Gheorghe Postică (Studii de istorie veche și medievală. Omagiu Profesorului Gheorghe Postică), Editura „Pontos”, Chișinău, 2004, p. 271.

²⁶ Ibidem, p. 270-271.

cum au fost rezumate în *Creșterea colecțiunilor*, nu se poate trage nici o concluzie: o „țădulă” din 25 mai 1823 privește părțile „de moșie ce are răpousatul Lozänschii ce le trag clironomii săi de la un Lucaciu biv medelnicer”²⁷, dar acest „răpousat Lozänschii” este mai degrabă Lozonschi Vicol, decât fiul său Iordache!

Mai lămuritoare ar putea fi catagrafia ținutului Neamț din 1820; acolo (f. 181^a), sunt înscrise postelnicelul Sândulache Gorovei cu doi bejenari argați, precum și patru membri ai familiei Lozonschi: paharnicul Iordache (cu șase slugi), Sandulache (cu doi bejenari argați), Grigore (tot cu doi) și Manolache (cu trei)²⁸. Știm, acum, că Sandulache și Manolache erau nepoții de frate ai paharnicului, iar Grigore era chiar fratele acestuia. În studiu de acum câțiva ani, am socotit – având în vedere piatra din biserică ieșeană – că menționarea paharnicului Lozonschi ar putea însemna „casa” lui²⁹.

Cu toate acestea, există un fapt care demonstrează fără putință de tăgadă că **paharnicul Lozonschi nu a murit în 1818**, cum pare a sugera acea inscripție: el trăia încă în 1821, când evenimentele l-au determinat, ca și pe alți mulți boieri moldoveni, să se refugieză în Bucovina. Cu familia și servitorii, s-a așezat în Suceava, unde era încă și la 2 februarie 1823, urmând să plece spre casă în primăvară³⁰. Probabil în cursul acestei șederi în Bucovina va fi putut să aprecieze calitatea învățământului de acolo și, ca urmare, a decis să-l dea pe „băetul Ștefan” la școala din Suceava.

Nici din documentele relative la soarta proprietăților sale ieșene nu am putut culege o informație mai precisă cu privire la data morții. La 9 noiembrie 1828, păhărniceasa Caterina Lozonschi se plângă de pricinaile pe care i le iscăse un loc de casă din mahalaua Feredielor, rămas de la soțul ei³¹. În aceeași mahala se aflau și casele lui Lozonschi, scoase la vânzare în 1836 de vornicul Ștefan Catargiu, epitropul nevârstnicului fiu al răposatului paharnic, care avea nevoie de bani pentru îmbrăcăminte, hrană și învățătură. Epitropul nu reușea să valorifice „sineturile” cu care Lozonschi împrumutase bani, iar avereia imobilă de care dispunea minorul însemna un loc sterp și o casă doar începută³². Nu cunosc soarta acestui fiu și a surorii sale, Maria.

²⁷ Biblioteca Academiei Române, *Creșterea Colecțiunilor*, XIV, 1910, ianuarie-martie, cit. (*supra*, nota 6), p. 51 (Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, CXXIV/31).

²⁸ Cf. Cornelius Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, editor ~, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011, p. 101.

²⁹ Ștefan S. Gorovei, *Un boier nemțean, ctitor la Iași, și neamul său*, cit. (*supra*, nota 2), p. 163.

³⁰ Teodor Bălan, *Refugiații moldoveni în Bucovina 1821 și 1848*, „Cartea Românească”, București, 1929, p. 85.

³¹ Biblioteca Academiei Române, *Creșterea Colecțiunilor în anul 1905*, Inst[itutul] de Arte Grafice Carol Göbl, S[ucce]sor Ioan St. Rasidescu, București, 1907, p. 116. Locul de casă a ajuns în stăpânirea căminarului Procopie Florescu, de la care l-a cumpărat Mihai vodă Sturdza.

³² SJAN Iași, P. 439 (condica Sturdza), p. 257, 262. Mulțumesc d-lui profesor Mircea

Aşadar, dacă moartea paharnicului-ctitor poate fi plasată, în lumina informațiilor prezentate, în intervalul februarie 1823 - noiembrie 1828, se poate accepta restrângerea acestui interval în funcție de data testamentului: **martie 1827 - noiembrie 1828**. Noi informații vor putea stabili data cu mai multă precizie.

Cred că revine specialiștilor în istorie modernă să continue cercetările cu privire la acest personaj, care mi se pare interesant cel puțin din două puncte de vedere: ridicat dintre răzeșii de la Ghigoești, stăpâni de pământ cu strămoși vechi, el a îmbrățișat o carieră funcționarească, slujind mai întâi în vîstierie; rangurile boierești au venit apoi de la sine³³, ajungând chiar membru al Divanului domnesc³⁴. Și-a format o mică avere prin munca sa de scrib și cu înlesnirile slujbei și a înmulțit-o prin acordare de credite. Pământul și casele – care constituiau în chip tradițional partea de mândrie a unei averi – nu par să-l fi interesat în chip deosebit.

În al doilea rând, el a înțeles rolul științei de carte și – ca să folosesc o formulă actuală – a investit în cultură: pe cei mai apropiatai de sufletul său i-a trimis la învățătură, netezindu-le astfel calea spre cariere productive. N-a fost, desigur, vina lui că amândoi băieții în care și-a pus încrederea au eşuat lamentabil. Și acesta este un fenomen general uman.

***

O săptămână după prezentarea acestei comunicări, d-l Lucian-Valeriu Lefter mi-a transmis – cu o amabilitate pentru care îi exprim și aici toate mulțumirile – un document identificat de d-sa în arhivele din Piatra-Neamț și care consemnează împărțirea unei jumătăți din satul Șofrăcești între răzeșii urmași ai vechilor „bătrâni”, cealaltă jumătate apartinând postelnicului Gheorghe Vârnăv. Documentul³⁵ pare a fi o copie – dar probabil absolut contemporană – din 20 martie 1827.

Răzeșii de la Șofrăcești corespund în parte cu cei de la Ghigoești (numele Dabija, Giuncu, Lozonschi, Tebeică, Tiron). Este, desigur, urmarea unor încuscriri vechi, a căror decifrare nu poate face obiectul prezenterelor note. Împărțeala privește pe cei trei „bătrâni” care formau *jumătatea răzeșească* a Șofrăceștilor și care se

---

Ciubotaru pentru semnalarea acestui manuscris. Actele caselor (p. 260-261) încep cu un zapis din 29 ianuarie 1700 (loc vândut de Rubina, fata pitarului Cristea), care a rămas necuprins în masivul *corpus* de documente ieșene – cf. Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, III. Acte interne (1691-1725), editate de ~, Editura „Dosoftei”, Iași, 2000.

³³ În 1803 avea rangul de sulger – Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei la 1803*, editor ~, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010, p. 287, 295, 307.

³⁴ Un act din 15 ianuarie 1814 (atestat pentru familia Leonardi) este semnat de membrii sfatului domnesc, ultimul dintre ei fiind Iordache Lozonschi paharnic (Gheorghe G. Bezhiconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistrul. Actele Comisiei pentru cercetarea documentelor nobilimii din Basarabia, la 1821*, publicate de ~, Fundația „Regele Carol I”, București, 1940, I, p. 95)

³⁵ SJAN Piatra-Neamț, *Fond Nicolae Stățcu*, inv. 161, F. 128, dos. 8/1927.

numeau **Gavrilaş Soldan, Grigore și Ianache Soldan**. „Bătrânul” Grigore (numit și **Gligorcea**) revnea Tironiștilor, care-l stăpâneau prin cumpărare, iar „bătrânul” Ianache Soldan trebuia împărțit cu toți răzeșii, ceea ce înseamnă că probabil nu avusesese urmași. Cel care ne interesează aici este, însă, „bătrânul” Gavrilaş Soldan, în care pământul, săliștea, fânațul („cu spini cu tot”!) se împărțeau în părți egale între următorii răzeși: **Ştefan Lozonschi, Ioniță Lozonschi, Iordachi Lozonschi paharnic, Gligori Lozonschi**, și surorile lor **Ilinca Goroveiasa** și **Anița Ciocâneasa**. Înșirarea, repetată de patru ori, este importantă pentru trei chestiuni abordate în prima parte a acestor note: confirmă identitatea Ilincăi Lozonschi cu Ilinca Gorovei (anterior doar dedusă din alte informații), aduce numele de familie (Ciocan) al celeilalte surori și-l atestă în viață, se pare, pe paharnicul Lozonschi în martie 1827.

Dar acest document mai are o calitate: el deschide o perspectivă cu totul neașteptată pentru cunoașterea înaintașilor mai vechi ai personajului nostru, prin Soldanii de la Sofrăcești, care au o cu totul altă istorie decât aceea a Soldanilor de la Soldănești, ramură a neamului Nădăbaico. Numele celor trei „bătrâni” din 1827 se regăsesc într-un document din 1641, prin care Vasile vodă Lupu a confirmat fraților **Enache, Gavril, Simeon, Vasilie, Gligorce** și Vitol, fiili lui Ștefan Soldan, cumpărăturile făcute la Sofrăcești pe Pârâul Negru, în ținutul Neamțului³⁶. Cu numele prea puțin modificate (Enache, Gavrilaş, Simion, Vasile, Gligorcea și Itul, fiili lui Ștefan din Sofrăcești), îi regăsim la 1638, când același domn le confirma fraților o cumpărătură la Suhodol (Bacău)³⁷. Un document din 27 mai 1647 vorbește despre „Enachie, ficiarul îi Soldăneasă din Sofrăcești” și pricina lui cu Ionașco, ginerele Purecioaei³⁸. La 28 august, când primea întârire pentru tot hotarul Sofrăceștilor, i se spune „Enachi din Sofrăcești, ficiarul îi Soldăneasă”³⁹. Cu aceeași referire la mamă este menționat Gavril la 1632 („ficiarul ai Soldanese den

³⁶ DRH, XXVI (1641-1642), volum întocmit de I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 2003, p. 178-179, nr. 198 (acest document se află la SJAN Piatra-Neamț, în același *Fond N. Stătuțu*, la fel ca împărțeala din 1827 discutată aici).

³⁷ DRH, XXIV (1637-1638), volum întocmit de C. Cihodaru (†) și I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 464-465, nr. 499. V. și p. 70, nr. 69 (pricina Soldăneștilor pentru Sofrăcești) și p. 319-320, nr. 325. Tot în grup sunt menționați la 1645: „ficiorii Ștefului Soldan din Sofrăcești” – DRH, XXVIII (1645-1646), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Editura Academiei Române, București, 2006, p. 167, nr. 211 (în indicii, p. 643, este asimilat lui Ștefan Soldan, boier din spația lui Pătrașco Nădăbaico).

³⁸ I. Tanoviceanu, *Articolul antepus ei, aă, ii, și la numele proprii feminine*, în *Arhiva*, VIII, 1897, 5-6, p. 330 (documentul se află aruncat în arhiva lui Ernest Vârnăv, proprietarul moșilor Sofrăcești și Secuieni de la Roman; nu cunosc soarta acestei arhive). D-l Mircea Ghenghea mi-a facilitat consultarea acestui articol, comunicându-mi cu multă amabilitate imagini digitale; îl rog să primească mulțumirile mele cordiale.

³⁹ *Ibidem*, p. 331.

Şofrăceşti”)⁴⁰, apoi, împreună cu Ionaşcu, la 1637 („ficiori i Şoldăneasă de acolo”)⁴¹ şi, împreună cu Enache, la 1644 („Enachie și Gavrilaş, ficiarii Şoldănésii”)⁴².

Nu cunosc soarta lui Enache Şoldan; deşi a fost căsătorit⁴³, s-ar părea – în lumina documentului din 1827 – că nu a avut urmaşi. Gligorcea, a cărui parte din Şofrăceşti a fost vândută unui Tiron, a avut un fiu, Toderaşco Şoldan, care la 1709, împreună cu un nepot de vară primară (Adam armaşul, fiul Mariei, nepotul lui Gavrilaş Şoldan), vindea un țigan stolnicesei Ileana Cantacuzino de la Paşcani⁴⁴. Dintre ceilalţi fraţi, este posibil că unul s-a călugărit, devenind Hirotei Şoldan, egumen al Mănăstirii Voroneş⁴⁵.

Faptul că, atunci când este vorba de stăpânirea la Şofrăceşti, aceştii fraţi Şoldan sunt arătaţi ca fiu ai mamei lor indică, fără nici o îndoială, sursa drepturilor lor în acel sat. Un document din 1617, foarte prost tradus, îl cuprinde şi pe Șteful Şoldan între urmaşii lui Vlad Şofrac, descălecătorul satului şi beneficiarul unui uric (azi pierdut) de la Alexandru cel Bun pentru stăpânirea Şofrăceştilor⁴⁶. În aceeaşi bogată posteritate se aflau şi urmaşii lui Anton Başotă, a cărui fiică Crâstina se măritase cu popa Purice; fiul ei, Simion Purice, apare des în pricinaile Şoldanilor pentru Şofrăceşti. La 1632, se menţionează că vîstiernicul Șteful Şoldan vânduse o optime din Şofrăceşti logofătului Pătraşco Başotă, care de la mătuşa sa Cristina Purecioae şi dela fiul ei, Simion, mai cumpărase şi alte părţi în satele Bodeşti şi Dânceşti⁴⁷.

⁴⁰ *Ibidem*. Documentul din 31 iulie 1632 nu se află în *DRH*, XXI (1632-1633), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. řimanschi, Editura Academiei, Bucureşti, 1971.

⁴¹ I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 332. Documentul din 22 aprilie 1637 nu se află în *DRH*, XXIV, cit. (*supra*, nota 37).

⁴² *DRH*, XXVII (1643-1644), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Cătălina Chelcu, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Nistor Ciocan, Dumitru Ciurea, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p. 324, nr. 333. Mai departe, în document, sunt menţionați „Enachie cu fraţii săi”. Împreună cu fratele Simion, Enache Şoldan este menţionat şi într-un document pe care Ghibănescu l-a datat „ante 7115”: Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XX, Viaţa Românească S. A., Iaşi, 1928, p. 164, nr. 136 (datarea mi se pare cam timpurie).

⁴³ Soţia sa era Nazaria, fata Măriuţei, nepoata lui Potărniche – *DRH*, XXVIII, cit. (*supra*, nota 37), p. 368, nr. 429.

⁴⁴ Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu, Corneliu Cărămidaru, *Colecţia de documente de la Arhivele Statului Bacău (1424-1848)*, Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1976, p. 39, nr. 81.

⁴⁵ *DRH*, XXIV, cit. (*supra*, nota 37), p. 64, nr. 64. Ca *Filothei Şoldan ot Voroneş* este înscris şi în pomelnicul Mănăstirii Slatina: *Introducere la Inscriptiile medievale ale României. I. Oraşul Bucureşti*, cu studiu introductiv, repertoriu cronologic, note explicative, indicaţii bibliografice şi indici, <volum alcătuit de> Alexandru Elian (redactor responsabil), Constantin Bălan, Haralambie Chircă, Olimpia Diaconescu, Editura Academiei, Bucureşti, 1965, p. 328, nr. 284.

⁴⁶ *DIR*, XVII/4, Editura Academiei, Bucureşti, 1956, p.120, nr. 158.

⁴⁷ *DRH*, XXI, cit. (*supra*, nota 40), p. 228-229, nr. 178.

Dintre frații Soldan de la Șofrăcești, cel mai interesant este Gavrilaș, strămoșul direct al lui Iordache Lozonschi. El a fost căsătorit cu Mierla, fiica lui Gligorie Arbure din Vorona⁴⁸. A avut mai mulți copii, între care Darie – numit „fiul Arburoaiei de la Vorona”⁴⁹ – vindea în 1680 pământuri în ținutul Romanului⁵⁰. O veche genealogie a urmașilor lui Luca Arbure arată că, însurat cu Mierla, acest Soldan a fost cunoscut doar cu porecla *Nemțeanul*⁵¹; conform acestei spîte, a mai avut și alți copii: Adam, Paraschiva (căsătorită Cămârzan), Toader (care a reluat numele Arbure) și un Adam; acesta din urmă se poate să fie, însă, *nepotul* lui Gavrilaș prin fiica sa Maria, acel armaș Adam de la 1709⁵².

Dacă „bătrânul” Gavrilaș Soldan revenea doar lui Iordache Lozonschi și fraților săi, fără să vină la împărțeala și Vicoștii, mulții lor veri primari dinspre tată, înseamnă că dreptul de moștenire le venea de la mama lor, care era – după cum ne încredințează spîta din 1802 a Trudeștilor – Irina, fiica vornicului Tiron și a Mariei Toader Giuncu. Tironeștii de la 1827 sunt verii primari dinspre mamă ai fraților Lozonschi, copiii lui Ion Tiron, fratele Irinei. S-ar putea întelege, din această succesiune, că înrudirea cu Soldanii privea „bătrânul” Drăguica de la Trudești. Dacă raționamentul este corect, înseamnă că aceasta este filiera prin care, datorită căsătoriei lui Gavrilaș Soldan „Nemțeanul”, strămoșii lui Iordache Lozonschi ajung la Luca Arbure și la toată boierimea epocii lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș.

Mai este un aspect interesant care merită relevat și discutat. Cum am spus deja, la 1827 o jumătate din satul Șofrăcești aparținea răzeșilor descendenți din frații Soldan, iar cealaltă jumătate o ținea postelnicul Gheorghe Vârnăv (1754-1835). Or, și acesta din urmă era un răzeș de Șofrăcești, întrucât mama sa, Despa, cobora din neamul boierilor Purice⁵³, urmașii lui Simion Purice, fiul Crăstinei

⁴⁸ SJAN Bacău, VII/98, nr. 26 (1650 ianuarie 24), 47 (1668 august 11) și 55 (1670 iulie 21). Gligorie Arbure este atestat, cu fratele său Toader, la 1638: *DRH*, XXIV, cit. (*supra*, nota 37), p. 275-276, nr. 284.

⁴⁹ Arbureștii veacurilor XVII și XVIII sunt identificați mai ales prin raportarea la acest sat. În pomelnicul Mănăstirii Sf. Ilie a fost înscris „rodul lui Arbure ot Vorona” (I. Zugrav, *Biserica Sfântul Ilie de lângă Suceava*, în *MMS*, XLV, 1969, 10-12, p. 651). În ședința din 14 aprilie 2009 a CNHGS-I, d-na Elena Boncu a prezentat, la sugestia mea, o comunicare chiar cu acest titlu („Rodul lui Arbure de la Vorona”), care însă, din păcate, nu a mai ajuns la tipar.

⁵⁰ *CDM*, IV, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1970, p. 129, nr. 509.

⁵¹ Sever Zotta, *Semi-miliul unui document de la Alexandru cel Bun și al satelor Bânila moldovenească și Igești din Bucovina (1428-1928)*, în *IN*, VII, 1928, p. 311.

⁵² V. mai sus, în text, și nota 44.

⁵³ Cf. documentul din 7 decembrie 1761 (7270), Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, LXX/234: Neculai Vârnăv biv vel jitnicer avea pământ la Lăzești (Neamț) de la soacra sa Maria Puriceoae. Un cumnat al lui Vârnăv purta foarte ciudatul nume de *Limber* Purice. Documentul a fost semnalat, printr-un scurt rezumat cu data 1762 decembrie 7, de N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, adunate, publicate și întovărășite de o prefăță de ~, I, Institutul de Arte Grafice și

Başotă, cel menţionat în documentul din 1617 ca unul care stăpânea acolo împreună cu toţi urmaşii lui Vlad Şofrac, între care şi Şteful Şoldan⁵⁴. Cu alte cuvinte, la Şofrăceşti pământul a rămas vreme de patru secole în mânile urmaşilor întemeietorului acelui sat – unii boieri, alții răzeși. O cercetare amănunțită ar fi nu numai interesantă, dar şi folositoare. Cu atât mai mult, cu cât urmaşii lui Gheorghe Vârnăv au continuat să stăpânească pământul de la Şofrăceşti încă un secol: posesorul documentelor folosite de Ioan Tanoviceanu în articolul său din 1897⁵⁵, Ernest Vârnăv (1858–1907), era strănepotul postelnicului de la 1827.

Mai este un amănunt care poate să pară amuzant. Postelnicul Gheorghe Vârnăv avusese o soră – numită Ilinca, la fel ca sora paharnicului Lozonschi! – care fusesese mărătită cu treti postelnicul Constantin Gorovei⁵⁶. El a avut, astfel, de-a face cu membrii a două ramuri ale acestui neam, înrudindu-se în grade diferite cu amândouă.

Reţelele de înrudiri şi succesiuni constituie, după cum se vede, un domeniu întins pentru cercetări de mare folos în înțelegerea corectă a lungului nostru Ev Mediu. Iar în asemenea cercetări, genealogia rămâne, ca metodă de lucru, de neegalat.

Anexă *Testamentul lui Iordache Lozonschi*

Dumnezăul cel vecinic, Părintele îndurărilor şi Atotjitorul, din mila căruia învrednicindu-mă şi pe mine, / robul său, Iordachi Lozonschi biv vel pah(arnic), a agunge păna în vîrstă aciasta a bătrâneţelor în care mă aflu, / iar de acum giudecând că aproape este a plăti şi eu opştiasca datorie cu întoarcere în

---

Editură „Minerva”, Bucureşti, 1902, p. 457, nr. 95. Soţia jitnicerului Neculai Vârnăv se numea Despa, dar nu ştia cine era tatăl ei: clucerul Gligorăş Purice (1722, 1723, 1724, 1739) sau, mai probabil, fratele său, postelnicul Ion Purice. Neculai şi Despa Vârnăv sunt ctitorii bisericii Sf. Paraschiva din Secuieni, sat învecinat cu Şofrăceşti.

Pentru neamul Purice: Ştefan S. Gorovei, „Din Purice – Movilă” şi „Barnouschi-Moghilă”. Două explicaţii (nu numai) genealogice, în *ArhGen*, III (VIII), 1996, 3-4, p. 328-330 şi notele 9-16; idem, *Gesta Dei per Stephanum voievodam*, în *Ştefan cel Mare şi Sfânt. Atlet al credinţei creştine*, carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţiilor, Sfânta Mănăstire Putna, Editura „Muşatinii”, Suceava, 2004, p. 406-407, notele 72-76. V. şi Lucian-Valeriu Lefter, „Boierii noştri credincioşi”. *Conexiuni genealogice în sfatul domnesc al lui Ştefan cel Mare*, în *AP*, VI, 2010, 1, p. 262-263 şi notele 72-75.

⁵⁴ V. mai sus, în text, şi nota 46.

⁵⁵ Cf. *supra*, nota 38.

⁵⁶ Cf. Ştefan S. Gorovei, *O dilemă genealogică*, în *Prutul. Revistă de cultură*, S. N., VII (XVI), 2017, 1 (59); idem, *Istorie culturală – istorie familială. Un „cerc literar” de la cumpăna veacurilor XVIII şi XIX*, comunicare în şedinţa din 14 martie 2017 a CNHGS-I.

pământul din / carile sănt venit, mai înainte pănă a nu mă agiunge sfărșitul cel neștiut de mine, și mai / înainte de toată altă băntuală, pănă încă îmi sănt și toate mințale întregi, socotind de cuviință a face și eu o legiuire înpărțală și hotărare, atât pentru moștenitorii miei clironomi, / căt și pentru toată stare avere me, cătă Domnul Dumnezeu m-au învrednicit a pute căstiga prin / ostensială și sărguința din tănăra me vîrstă pănă acum, și ace ce să va mai pute spori, de ci/ne anume hotărasc a să clironomisă și cum să s(ă) împartă după a me săvărșire din viață, cum și / darurile ce le hotărasc unora și altora.

Iată dar cu a me bună voia, din tot / sufletul și cu tot cugetul hotărasc a să urma în chipul cum prin diiata me aciasta arăt în gios.

Trupul meu, întămplându-să a mă săvărși aice, în orașul Eșii, să s(ă) îngroape la bi/sărica cu hramul Sfântului Marile Mucenic Gheorghe, unde sănt și ctitor, cu arhierei și adunare de preoți, / făcându-mi-să și toate legiuibile griji pănă la trii ani tot cu arhierei și sobor de peoți, aşijdere și la diz/groparea oaselor păcătosului meu trup iarăși să fie arhierei și sobor de preoți. Iar întămplându-mi-să sfârși/tul aiure, pomenirile toate să mi să facă tot cu arhierei și bisăricii acie i să va da una mie lei pentru / a me vecinică pomenire.

Soției mele **Catrina**, după săvărșire me din viață, să i să dei lo/curile mele ce le am în Eș supt feredeul despre Bahlui după cuprindere scrisorilor și 5000, adică cinci mii / lei bani i toate straile ce le am făcute de mine i asternutul casăi și o fată din drepti robi mici / țăgani, să fie în veci a sale.

Fratelui meu **Grigorie** să i să dei una mie cinci sute lei și / **Smarandii**, ficii sale, cinci sute lei.

Nepotului meu **Gheorghe** și nepoatelor **Marie** și **Catrina**, fiii / surorii mele **Aniță**, să li să dei căte cinci sute lei.

Nepotului meu **Matei Goroveiu**, pe lângă toate chel/tuelile, supărare și buna priință ce am avut pentru dânsul cu învățătura meșteșugului condeiului moldovi/nesc și grecesc și pe lângă banii ce i-am dat, după izvodul ce am de la dânsul, să i să mai dei încă una mie lei, care bani, de vreme ce el să află cu patima beții, deodată nu i să vor încredința în mâna lui, ce din dobândă lor / i să va face haine pănă să va părăsi de ace urătă patimă și atunci i să vor pute slobozi și capitile. / Fratelui său, lui **Ilie Goroveiu**, pe lângă banii ce i-am dat, i să vor mai da încă cinci sute lei și tot căte cinci sute lei să vor da fratrei lor **Sandu** și celor alalte surori a lor, căte sănt în viață.

Lui **Ma/nolachi**, fiul fratrei mei **Ionit(ă)**, i să va da șasă sute lei, iar lui **Sandulachi**, fiul fratrei mei **Ștefan**, / una mie lei.

Trii mii lei să vor da **băetului Ștefan** ce să află dat de mine spre învățătura cărtii la / școala de la Suceava după osăbit răvaș ce-l are de la mine, care bani vor sta supt bună păstrare pănă va ve/ni în legiuirea vîrstă, iar dobândă ii va fi și lui pentru hrana și îmbrăcămintea trebuincioasă.

Iar toată ceialantă avere a me, mișcătoare și nemîșcătoare, până la cel mai puțan, va fi și să va stăpăni // de moștenitorii clironomii drepti, fiii mei Gheorghe și Marie, adică casăle cu tot locul lor în care mă / aflu săzind i toate argintăriile și pojăjie casăi să fie a fiicăi mele Marii, dinpreună și / pe giumătate din toți robii țăgani și pe giumătate din toată suma banilor ce sănt față și din căți să / vor scoate din datorii ce le am la unii și alții după răspundire zapisălor, scăzindu-să dările ce le hotă/răsc mai sus. Iar locul casălor ce-l am în dosul bisăricii Sfântului Mucenic Gheorghe și ceialantă pe giumătate / din robii țăgani cum și ceialantă pe giumătate din toată suma banilor ce sănt de față și din datorii / să fie a fiului meu Gheorghe. Asămine și toate părțile de moșii din toate hotărăle ce le am după / scrisori să fie iarăși a fiilor miei, înpărțându-să drept căte pe giumătate, fără a să înstrămbătașă unul pe altul.

Asupra căror copii și a averii mele după multă creștiniască bunătate ce am văzut că are asupra / me cinstițul boer dum(nea)lui Theodor Balș vel log(o)f(ă)t și ca un ipochimen ce-i firește ferit de totul ceia ce vatămă / pe altul, las și rânduiesc pe dum(nea)lui întăi sinepitrop ca unul ce mult mai dinnainte vreme, după rugămintă ce / i-am făcut, au înbrățoșat sprijinindu-mi bătrănețale și văzind mult agiutor la toate căte l-am rugat, fără / vre un interes și fără a priimi altă decât (după adivăr) buna cuvântare ce purure o am în inimă și în buze ca / Domnul Dumnezău să-l învredniciască și să vide scris în carte vieții și trupește, și sufletește. Și tot asu/prăd(umi)sali las a socoti unde și de mai ceri trebuința a să face încă vre un agiutor pentru pomenire sufletului meu / și ceia ce va găsă cu cale și de cuviință, atât întru ertare de niscai alți bani din dobânzile capetilor ce am / să eu, sau și vre un agiutor la vre un sfânt locaș dumnezăesc să s(ă) facă și să s(ă) înpliniască fiind tot pentru a me / pomenire, ca pentru unul ce sănt cel mai păcătos om în lume. Și dum(nea)lui cinstițul boer binevoind a pri/mi sarcina aceștii sănepitropii de va socoti, dau d(umi)sali voia a rândui din parte me un epitrop supt a d(umi)sali / supunere și ascultare la toate și pentru toate, până ce vor veni fiili moștenitorii miei în legiuita vârstă și îș(i) vor primi părțale lor, capitile cu rodurile ce să vor adăogi până atunce, cărora fii împreună cu mult / puțan ce le orănduiesc părțale lor, le las și părintiasca me blagoslovenie, aceia adică pe care și bunul / bătrânul Iacob o au lăsat fiilor săi.

Vă înbrățoșăz genunchile a mari și a mici și rog cu / lacrami pre toți de opștie ca la cele ce voi fi greșit oricui ca un om să-mi de iertare. Și din parte me zic ca Sfântul Dumnezău să erte pre toț(i). Iscălind diiata aciasta cu însuși(i) măna me făcută, nici sălit / de cineva, nici îndemnat prin vre o măgulitură nici de vre o sfială. Care să s(ă) și păzască în veci nestră/mutată. Amin.

*LE TESTAMENT D’UN KTITOR JASSYOT: L’ÉCHANSON IORDACHE
LOZONSCHI (1827)*
(Résumé)

En 2014, l'auteur a publié* quelques informations concernant l'échanson Iordache Lozonschi, fondateur (ktitor) d'une église de la ville de Jassy, qui porte encore son nom (St.-Georges Lozonschi). Son intérêt pour ce personnage est justifié aussi par une vieille parenté qui rattachait, à la fin du XVIIIe siècle et au début du XIXe, les Lozonschi à une branche des Gorovei. Le testament inédit, aimablement signalé par M. Mihai Dim. Sturdza, permet à l'auteur de revenir au sujet du personnage avec de nouvelles informations concernant sa famille et ses parentés (y compris les Gorovei, fils d'une de ses sœurs). Quoique descendant des răzeși (successeurs des nobles d'autrefois, mais possédant à l'époque des débris des anciens domaines ancestraux), la terre ne figure pas parmi les biens dont le partage devait être réglémenté par ce testament. Les légataires – son épouse, son frère, ses neveux (fils et filles des frères et des sœurs), ses fils, un fils naturel – recevront surtout des grosses sommes d'argent, et les plus proches partageront ses biens immobiliers. Autour de ce testament, l'auteur a rassemblé plusieurs informations nécessaires pour éclaircir les origines de l'échanson Lozonschi et ses parentés.

[* Un boyard de Neamț, ktitor à Iași, et son lignage (en roumain), in Monumentul, XV. Lucrările Simpozionului Național **Monumentul – Tradiție și viitor**, Ediția a XV-a, Iași, 2013, volume coordonné par Mircea Ciubotaru, Aurica Ichim et Lucian-Valeriu Lefter, Éditions „Doxologia”, Iași, 2014, p. 155-166.]

Liste des illustrations:

- Fig. 1. Le testament de l'échanson Iordache Lozonschi (première page).
- Fig. 2. Le testament de l'échanson Iordache Lozonschi (deuxième page).
- Fig. 3. Du manuscrit copié par Matei Gorovei la 1817 (feuille 3, recto).
- Fig. 4. Du manuscrit copié par Matei Gorovei la 1817 (feuille 176, recto).

Fig. 1. Diata paharnicului Iordache Lozonschi (prima pagină)

pp. 227-228. In the first part of the letter, the author discusses the importance of the "spiritual life" and the need for personal growth and self-knowledge. He emphasizes the importance of "inner strength" and "inner peace". He also discusses the concept of "inner guidance" and the importance of listening to one's own intuition. The second part of the letter is a response to a question from a reader about the nature of spiritual guidance. The author states that spiritual guidance is a "guiding force" that helps one to "find one's way" and "to live a meaningful life". He also states that spiritual guidance is "not a person, but a process" and that it is "a way of life". The author also discusses the concept of "inner guidance" and the importance of listening to one's own intuition. The third part of the letter is a response to a question from a reader about the nature of spiritual guidance. The author states that spiritual guidance is a "guiding force" that helps one to "find one's way" and "to live a meaningful life". He also states that spiritual guidance is "not a person, but a process" and that it is "a way of life". The author also discusses the concept of "inner guidance" and the importance of listening to one's own intuition.

Fig. 2. Diata paharnicului Iordache Lozonschi (a doua pagină)

и напре существуетъ въ земли русской: Аще же
законъ твой даде имъ землю нову мицкую по
поговорю **Роману**, и да останутъ въ ней **Городы** нео
гнѣвнѣи **мѣни** **въ** **земли** **гражданъ**.

Ωντι ποντιακα πηγεσοντα Μηριν Καλε Δομινικον:
βοτανος φερεται για την θυντη μακρην, μεταξην φευπτε-
σι α Μηριν Καλε πολις Γερμανικης Σειλοτοφε, Διαμενο-
υσθαι Βραχει, και λεωνικην η Κυρνεορεγερδατος
Πρι δικαιοια Ρομανιας, να ερνοδαι Εγειρηται τον:

A circular purple ink stamp. The top half contains the word "BIBLIOTECA" in a serif font. The bottom half contains "NACIONALNA" in a similar font. A decorative floral or leafy border surrounds the text.

Zellwegerda 041 pia

卷之二

Haec p̄t̄is d̄c̄m̄p̄is D̄m̄
n̄ D̄m̄p̄ia M̄n̄z̄

MAJÉN SOHÉN

Fig. 3. Din manuscrisul copiat de Matei Gorovei la 1817 (fila 3 recto)

Într-o ză zilei și după cînd se întîlnește cu părinții săi, nu mădă: ^{în} 176
nici cînd e ^{cînd}, că zice că Egiptul îi este ^{de} ^{în} Egiptul. Așa
se înțelege că părinții săi sunt săi și săi. Deși
în relația cu părinții săi, ca și cum să nu fie ^{de} ^{în} părinții săi.
Deși părinții săi sunt săi și săi.

De la rea Zulu nace ^{per} ^{en} ^{te} Ppe ^{Stt.} Sesa, ^{et} ap ^{re} uicar ^{de} ti
reverzpr, ^{et} Zulu ^{et} ^{na} ^{per} ^{el} ^{at} ^{te} Ppe ^{Stt.} Sesa. ^{At} ^{abu} ^{et} ^{ca}
^{ben} ^{te} Ppe ^{Stt.} Sesa, ^{et} ap ^{re} ^{de} ^{la} ^{Stt.} Sesa ^{et} ^{ta} ^{co} ^{pa} ^{co} ^{ca}.

Itara q̄ i p̄izcaups n̄mēd oꝝ p̄as̄ Ep̄l C̄p̄māk̄, n̄t̄ t̄
C̄a r̄p̄ba ep̄lān̄ m̄m̄s n̄t̄ q̄ s̄r̄l s̄p̄a . d̄m̄r̄l̄ a n̄q̄o
C̄l̄o C̄l̄a f̄p̄a m̄ s̄n̄t̄c̄o, m̄na f̄l̄ar̄ Ep̄l̄m̄ q̄d̄r̄p̄n̄.

Darwippe et à cette époque appartenait au pape.
En octobre, l'armée française fut vaincue à la bataille de la Marne, le 30
septembre 1870, dans la partie centrale de la France, et
en partie à Paris, contre l'armée allemande qui
avait envahi la France. Ainsi lorsque la guerre fut déclarée
entre la France et l'Allemagne : le général de la Marne fut nommé
général en chef des armées de l'Est. Darwippe fut nommé
comme adjoint au général de la Marne.

Рівна звісткаємо єк. Димитрову по Зарубіжній

Skt. Зернъ: манъ: тъ: —

Ка́к пресу́ждёнъ по́мѣщикъ въ се́вернѣйшемъ го́родѣ
Санкт-Пе́тербургѣ: —, Ильинъ Евгений Григорьевичъ:

Wesomus Jamini na d'ns: i. 11: